Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

17 päivänä toukokuuta 2017*

Ennakkoratkaisupyyntö — Itsenäiset kauppaedustajat — Direktiivi 86/653/ETY — Kauppaedustajan provisio — 11 artikla — Kolmannen henkilön ja päämiehen välisen sopimuksen jättäminen osittain täyttämättä — Seuraamukset provisio-oikeudelle — Käsite ”päämiehen syyksi luettava seikka

Asiassa C-48/16,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Okresný súd Dunajská Streda (Dunajská Stredan alioikeus, Slovakia) on esittänyt 23.11.2015 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 27.1.2016, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

ERGO Poisťovňa a.s.

vastaan

Alžbeta Barlíková,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja T. von Danwitz sekä tuomarit E. Juhász, C. Vajda, K. Jürimäe (esittelevä tuomari) ja C. Lycourgos,

julkisasiamies: M. Szpunar,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Slovakian hallitus, asiamiehenään B. Ricziová,

— Saksan hallitus, asiamiehinään T. Henze ja M. Hellmann,

— Euroopan komissio, asiamiehinään K.-P. Wojcik, A. Tokár ja L. Malferrari,

kuultuaan julkisasiamiehen 12.1.2017 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: slovakki.

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18.12.1986 annetun neuvoston direktiivin 86/653/ETY (EYVL 1986, L 382, s. 17) 11 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat ERGO Poisťovňa a.s. (jäljempänä ERGO) ja Alžbeta Barlíková ja joka koskee ERGOn Barlíkoválle lähettämää, 11 421,42 euron suuruista provisioiden palautusvaatimusta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 86/653 johdanto-osan toisessa ja kolmannessa perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Kaupallista edustusta koskevien kansallisten säännösten erot vaikuttavat oleellisesti kilpailun edellytyksiin ja kyseisen toiminnan harjoittamiseen [Euroopan unionissa] ja ovat haitallisia sekä kauppaedustajan oikeussuojalle suhteessa tämän päämieheen että kaupallisten sopimusten varmuudelle; lisäksi nämä erot haittaavat oleellisesti edustussopimusten tekemistä ja toimintaa, jos päämies ja kauppaedustaja ovat eri jäsenvaltioista,

jäsenvaltioiden välistä tavarakauppaa tulisi harjoittaa yhtenäismarkkinoille ominaisin ehdoin, mikä edellyttää jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämistä yhteismarkkinoiden asianmukaisen toiminnan kannalta välttämättömässä laajuudessa; lainvalintasäännöt eivät kauppaedustuksen osalta poista edellä tarkoitettuja ristiriitaisuuksia edes siinä tapauksessa, että ne olisivat yhdenmukaisia, joten ehdotettu yhdenmukaistaminen on tarpeen lainvalintasäännöistä huolimatta.”

4 Kyseisen direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä ’kauppaedustajalla’ tarkoitetaan itsenäistä välittäjää, jolla on pysyvä valtuutus neuvotella tavaroiden myynnistä ja ostosta toisen henkilön puolesta, jäljempänä ’päämies’, tai neuvotella ja tehdä sopimuksia tällaisista liiketoimista päämiehen nimissä ja lukuun.”

5 Mainitun direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Kauppaedustajan tulee tehtäväänsä hoitaessaan huolehtia päämiehen edusta ja toimia velvollisuudentuntoisesti ja rehellisesti.”

6 Saman direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Päämiehen tulee toimia velvollisuudentuntoisesti ja rehellisesti suhteessa kauppaedustajaan.”

7 Direktiivin 86/653 III luku, jonka otsikko on ”Palkkio”, sisältää muun muassa säännöt, joita sovelletaan, jos kauppaedustaja saa provisiopalkan. Tämän direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaan mainitussa direktiivissä provisiona pidetään ”jokaista liiketoimien määrän tai arvon mukaan vaihtelevaa palkkion osaa”.

8 Mainitun direktiivin 7 artiklan 1 kohta kuuluu seuraavasti:

”Kauppaedustajalla on oikeus saada provisio edustussopimuksen voimassaoloaikana päätetystä liiketoimesta:

a) jos se on päätetty hänen myötävaikutuksestaan;

tai

b) jos se on päätetty sellaisen kolmannen henkilön kanssa, jonka hän on aikaisemmin hankkinut asiakkaaksi vastaavia liiketoimia varten.”

9 Saman direktiivin 10 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Oikeus provisioon syntyy niin pian ja siinä laajuudessa kuin jokin seuraavista edellytyksistä on toteutunut:

a) päämies on täyttänyt sopimuksen; tai

b) päämiehen olisi hänen ja kolmannen henkilön välisen sopimuksen mukaan pitänyt täyttää sopimus; tai

c) kolmas henkilö on täyttänyt sopimuksen.”

10 Direktiivin 86/653 11 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Oikeus provisioon menetetään vain, jos ja siinä laajuudessa kuin:

— todetaan, ettei kolmannen henkilön ja päämiehen välistä sopimusta täytetä;

— ja

— sopimuksen täyttämättä jättäminen ei johdu päämiehen syyksi luettavasta seikasta.

2. Kauppaedustajan tulee suorittaa jo saamansa provisio takaisin, jos oikeus siihen on menetetty.

3. Sopimuksella ei saa poiketa kauppaedustajan vahingoksi siitä, mitä 1 kohdassa säädetään.”

Slovakian oikeus

Kauppalaki

11 Kauppalain (Obchodný zákonník) 642 §:ssä, joka koskee välityksestä tehtyä sopimusta, säädetään seuraavaa:

”Välittäjä sitoutuu välityksestä tehdyllä sopimuksella toimintaan, joka johtaa sopimuspuolen mahdollisuuteen tehdä tietty sopimus kolmannen henkilön kanssa, ja sopimuspuoli sitoutuu maksamaan välittäjälle palkkion (provisio).”

12 Direktiivi 86/653 saatettiin osaksi Slovakian oikeutta kauppalain 652 §:llä ja sitä seuraavilla pykälillä. Kyseisen lain 652 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kauppaedustussopimuksella kauppaedustaja sitoutuu elinkeinonharjoittajana harjoittamaan päämiehen hyväksi toimintaa, joka johtaa tietyntyyppisiin sopimuksiin (jäljempänä liiketoimet), tai neuvottelemaan ja tekemään liiketoimia päämiehen nimissä ja tämän lukuun, ja päämies puolestaan sitoutuu maksamaan kauppaedustajalle provision.”

13 Saman lain 660 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. Oikeus provisioon syntyy, kun – –

a) päämies on täyttänyt liiketoimesta johtuvan velvoitteen tai

b) päämiehen olisi pitänyt täyttää liiketoimesta johtuva velvoite – – tai

c) kolmas henkilö on täyttänyt liiketoimesta johtuvan velvoitteen.

2. Oikeus provisioon syntyy viimeistään, kun kolmas henkilö on täyttänyt suoritusvelvollisuutensa tai kun hänen olisi pitänyt täyttää se, jos päämies on täyttänyt oman suoritusvelvollisuutensa. Jos kolmannen henkilön on kuitenkin täytettävä velvoitteensa vasta, kun yli kuuden kuukauden pituinen aika on kulunut sopimuksen tekemisestä, kauppaedustajan oikeus provisioon syntyy liiketoimen toteutusajankohtana.”

14 Kauppalain 662 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. Oikeus provisioon lakkaa vain, jos on selvää, että päämiehen ja kolmannen henkilön välistä sopimusta ei täytetä ja jos täyttämättä jättäminen ei johdu päämiehen syyksi luettavasta seikasta, ellei sopimuksessa toisin määrätä.

– –

3. Edellä oleva 1 momenttiin perustuva provisio-oikeuden menettäminen voidaan myös järjestää toisin yksinomaan kauppaedustajan hyväksi tehdyllä sopimuksella.”

Siviililaki

15 Siviililain (Občiansky zákonník) 801 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. Vakuutus lakkaa, mikäli ensimmäistä vakuutuskautta koskevaa vakuutusmaksua tai kertaluonteista vakuutusmaksua ei ole maksettu kolmen kuukauden kuluessa eräpäivästä.

2. Vakuutus lakkaa myös, mikäli myöhempää kautta koskevaa vakuutusmaksua ei ole maksettu kuukauden kuluessa siitä, kun vakuutuksenantaja on toimittanut maksuvaatimuksen, ellei vakuutusmaksua ole maksettu ennen kyseisen maksuvaatimuksen toimittamista – –”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

16 ERGO, joka on vakuutusalalla toimiva yhtiö, ja Barlíková tekivät 13.3.2012 sopimuksen, jonka otsikko oli ”Välityksestä finanssialan sidonnaisasiamiehen kanssa tehty sopimus” (jäljempänä riidanalainen sopimus). Tässä sopimuksessa viitattiin kauppalain 642 §:ään.

17 Barlíková sitoutui mainitulla sopimuksella harjoittamaan vakuutusvälitystoimintaa ERGOn hyväksi. Tämä toiminta sisälsi muun muassa asiakkaiden etsimisen ja ehdotusten tekemisen näille kyseisen yhtiön tarjoamien vakuutussopimusten tekemisestä. Barlíkoválla oli myös valtuus tehdä näitä sopimuksia ERGOn nimissä ja lukuun.

18 Vastineena kunkin vakuutussopimuksen tekemisestä Barlíková sai provision, joka vastasi prosentuaalista osuutta vakuutussopimuksen mukaisesta vakuutusmaksusta tai vuotuisesta vakuutusmaksusta. Hänellä oli oikeus tämän provision ennakkomaksuun, kun sopimus oli tehty asiakkaan kanssa. Oikeus provisioon syntyi kuitenkin lopullisesti vain, jos vakuutussopimusta ei irtisanottu ennen kolmea tai viittä vuotta.

19 Lisäksi riidanalaisessa sopimuksessa määrättiin, että jos asiakas ei maksa vakuutusmaksuja, oikeus provisioon menetetään, jos tämä tapahtuu vakuutussopimuksen ensimmäisinä täyttämiskuukausina, tai provision määrää pienennetään suhteellisesti, jos tämä tapahtuu kolmen ensimmäisen sopimuksen täyttämiskuukauden jälkeen.

20 Barlíková toi ERGOlle useita asiakkaita. Riidanalaisen sopimuksen mukaan hän sai ennakkomaksuna hänelle kuuluvat provisiot, kun mainittujen asiakkaiden kanssa tehtiin vakuutussopimukset. Kuitenkin jotkut asiakkaista lakkasivat 3–6 kuukauden kuluttua näiden vakuutussopimusten allekirjoittamisesta maksamasta mainittuihin sopimuksiin liittyviä maksuja, eivätkä ne noudattaneet ERGOn erääntyneiden summien maksamiseksi lähettämiä maksukehotuksia. Siten kyseiset sopimukset lakkasivat lain nojalla siviililain 801 §:n mukaisesti. Jotkut asiakkaista ilmoittivat ERGOlle, että ne olivat lakanneet maksamasta mainittuja maksuja menetettyään tälle yhtiölle alun perin osoittamansa luottamuksen, koska se oli kohdellut näitä epäasianmukaisesti.

21 Kyseessä olevien vakuutussopimusten lakkaamisen johdosta ERGO vaati riidanalaisen sopimuksen perusteella Barlíkováa palauttamaan tämän näiden vakuutussopimusten perusteella ennakolta saamat provisiot, joiden kokonaismäärä oli 11 421,42 euroa. Koska Barlíková ei maksanut tätä summaa, ERGO vaati Okresný súd Dunajská Stredaa (Dunajská Stredan alioikeus, Slovakia) velvoittamaan Barlíková maksamaan mainitun summan.

22 Barlíková väitti tässä tuomioistuimessa, että mainittujen vakuutussopimusten lakkaaminen oli luettava ERGOn syyksi. Useamman asiakkaan tälle yhtiölle osoittamista kirjeistä ilmenee, ettei se ollut kohdellut näitä asianmukaisesti, erityisesti vaatiessaan näitä vastaamaan useisiin kysymyksiin, vaikka vakuutussopimus oli tehty, ja lähettäessään näille muistutuskirjeitä jo maksettujen maksujen saamiseksi.

23 Tässä asiayhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa määrittää, onko kauppalain 662 §, jolla pannaan täytäntöön direktiivin 86/653 11 artikla, esteenä riidanalaisen sopimuksen niille lausekkeille, joiden perusteella päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyssä sopimuksessa määrättyjen maksujen maksamatta jättäminen johtaa tapauskohtaisesti provisio-oikeuden menettämiseen tai tämän provision määrän alentamiseen suhteessa kyseisen sopimuksen täyttämisen kestoon.

24 Tätä varten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy yhtäältä, salliiko kyseisen direktiivin 11 artiklan 1 kohdan ensimmäinen luetelmakohta sen, että otetaan huomioon pitkäaikaisten sopimusten ominaisuudet. Se toteaa tältä osin, että mainittu direktiivi ei koske tilannetta, jossa sopimus jätetään osittain täyttämättä. Toisaalta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että on selvennettävä saman direktiivin 11 artiklan 1 kohdan toisessa luetelmakohdassa olevaa käsitettä ”päämiehen syyksi luettava seikka”. Sen mukaan tällainen selvennys on tärkeä nyt käsiteltävässä asiassa siviililain 801 §:n 2 momentissa tarkoitetun vakuutussopimusten lakkaamiseen sovellettavan erityisen järjestelmän vuoksi. Tämän säännöksen nojalla vakuutuksenottajat voivat päättää sopimukset jättämällä maksamatta erääntyneet maksut, vaikka ne voisivat turvautua sopimuksen päättämisen klassisiin muotoihin, kuten vetäytymiseen tai irtisanomiseen. Oikeudelliselta kannalta sopimuksen

päättämisen perusteena on maksujen maksamatta jättäminen, mikä merkitsee vakuutuksenottajan velvoitteiden laiminlyöntiä. Tämä maksamatta jättäminen voidaan kuitenkin selittää muilla seikoilla, jotka ovat johtaneet vakuutuksenottajan toimimaan tällä tavoin.

25 Tässä tilanteessa Okresný súd Dunajská Streda on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1)

Onko – – direktiivin [86/653] 11 artiklan ilmaisulla ’jos – – todetaan, ettei kolmannen henkilön ja päämiehen välistä sopimusta täytetä’ tulkittava tarkoitettavan sitä, että

a) sopimus jätetään kokonaan täyttämättä eli päämies tai kolmas henkilö ei suorita osaakaan sopimuksen mukaisista suorituksista, vai myös sitä, että
b) sopimus jätetään osittain täyttämättä esimerkiksi siten, että sovittua liiketoimien määrää ei saavuteta tai sopimus ei ole voimassa sovittua aikaa?

2) Jos [tulkintavaihtoehto] b on oikea, onko direktiivin 86/653 11 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että kauppaedustussopimuksen ehto, jonka mukaan kauppaedustajan on palautettava suhteellinen osuus saamastaan provisiosta, jos päämiehen ja kolmannen henkilön välistä sopimusta ei täytetä aiotussa tai kauppaedustussopimuksen mukaisessa laajuudessa, ei merkitse poikkeamista saman artiklan 1 kohdan säännöksestä kauppaedustajan vahingoksi?

3) Onko pääasian kaltaisessa tilanteessa, jossa arvioidaan sitä, johtuiko sopimuksen täyttämättä jättäminen direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan toisessa luetelmakohdassa tarkoitetusta ’päämiehen syyksi luettavasta seikasta’,
   a) otettava huomioon ainoastaan sopimuksen lakkaamiseen välittömästi johtaneet oikeudelliset syyt (esimerkiksi jos sopimuksen lakkaaminen johtuu siitä, ettei kolmas henkilö täytä siihen perustuvia velvoitteitaan), vai
   b) onko myös tutkittava, ovatko kyseiset oikeudelliset syyt seuraus sellaisesta päämiehen menettelystä oikeudellisissa suhteissaan mainittuun kolmanteen henkilöön, jonka vuoksi kolmas henkilö on menettänyt luottamuksensa päämieheen ja tästä syystä laiminlyönyt päämiehen kanssa tekemäänsä sopimukseen perustuvan velvoitteensa?”

Unionin tuomioistuimen toimivalta

26 Aluksi on yhtäältä tärkeää todeta, että kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, ERGO väittää ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa, ettei direktiiviä 86/653 sovelleta pääasiassa, koska riidanalainen sopimus ei ole kauppaedustussopimus vaan välityksestä tehty sopimus, kun otetaan huomioon sen otsikko ja siinä oleva viittaus kauppalain 642 §:ään.

27 Tältä osin riittää, kun todetaan, että kyseisestä ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että riidanalaista sopimusta on pidettävä kauppaedustussopimuksena eikä välityksestä tehtynä sopimuksena. Tämä tuomio perustuu siis viimeksi mainittuun olettamaan.

28 Toisaalta on todettava, että kyseinen sopimus ei tosin kuulu direktiivin 86/653 soveltamisalaan; sitä sovelletaan sen 1 artiklan 2 kohdassa olevan kauppaedustajan käsitteen määritelmän mukaan vain kauppaedustajaan, jolla on pysyvä valtuutus joko neuvotella tai neuvotella ja tehdä sopimuksia tavaroiden myynnistä tai ostosta. Kauppaedustaja, jonka toiminta muodostuu – kuten pääasiassa – vakuutuspalveluiden neuvottelusta ja myynnistä, ei siis kuulu kyseisen 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun määritelmän soveltamisalaan.

29 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee kuitenkin, että kun kansallisen lainsäädännön mukaan yksinomaan valtion sisäisten tilanteiden ratkaisemisessa on noudatettava unionin oikeudessa tehtyjä ratkaisuja, jotta muun muassa vältettäisiin omien kansalaisten syrjintä tai mahdollinen kilpailun vääristyminen taikka varmistettaisiin yhtenäinen menettely toisiinsa rinnastettavissa olevissa tapauksissa, on olemassa selvä intressi sen osalta, että unionin oikeudesta omaksuttuja säännöksiä ja käsitteitä tulkitaan yhtenäisesti, jotta vältettäisiin myöhemmät tulkintaerot, eikä tämä riipu siitä, missä olosuhteissa näitä säännöksiä ja käsitteitä sovelletaan (tuomio 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, 17 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

30 Tältä osin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on ilmoittanut olevansa tietoinen siitä, että sen ratkaistavaksi saatettu oikeusriita jää unionin oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle. Se kuitenkin viittaa 16.3.2006 annettuun unionin tuomioistuimen tuomioon Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176) ja toteaa, että direktiivin 86/653 säännöksiä sovelletaan nyt käsiteltävään asiaan, joka koskee vakuutuspalveluja koskevaa kauppaedustussopimusta.

31 Kuten tämän tuomion 12 kohdassa on todettu, direktiivi 86/653 on saatettu osaksi Slovakian oikeutta kauppalain 652 §:llä ja sitä seuraavilla pykälillä. Kuten Slovakian hallitus huomauttaa, nämä pykälät eivät rajoitu tavaroiden myyntiin tai ostoon, vaan ne koskevat myös palvelusopimuksia. Tästä seuraa, että kun Slovakian lainsäätäjä on pannut kyseisen direktiivin säännökset täytäntöön tällä tavoin kansallisessa oikeudessa, sen tarkoituksena on ollut kohdella samalla tavoin tavaroita koskevia kauppaedustussopimuksia ja palveluja koskevia kauppaedustussopimuksia.

32 Näin ollen on todettava, että unionin tuomioistuin on toimivaltainen lausumaan nyt käsiteltävästä ennakkoratkaisupyynnöstä.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

33 Ensimmäisellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan ensimmäistä luetelmakohtaa tulkittava siten, että siinä tarkoitetaan paitsi päämiehen ja kolmannen henkilön välisen sopimuksen täyttämättä jättämistä kokonaan myös tämän sopimuksen osittaista täyttämättä jättämistä, kuten sopimuksessa määrättyjen liiketoimien määrän taikka keston noudattamatta jättämistä.

34 Suurimmassa osassa kieliversioita tämän direktiivin 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa säädetään, että oikeus provisioon menetetään vain, ”jos ja siinä laajuudessa kuin” todetaan, ettei kolmannen henkilön ja päämiehen välistä sopimusta täytetä.

35 Ilmaisun ”siinä laajuudessa kuin” käyttäminen merkitsee sitä, että sen määrittämiseksi, onko oikeus provisioon menetetty, on otettava huomioon se, missä suhteessa sopimusta ei ole täytetty. Tämän ilmaisun käyttämisestä voidaan siten päätellä, että mainitun direktiivin 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitetaan sopimuksen täyttämättä jättämistä sekä kokonaisuudessaan että osittain.

36 Direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan tšekin-, latvian- ja slovakinkieliset kieliversiot eivät kuitenkaan sisällä ilmaisuja, jotka voidaan kääntää ”siinä laajuudessa kuin”.

37 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin oikeuden säännöksiä ja määräyksiä on tulkittava ja sovellettava yhtenäisesti ottaen huomioon kaikilla unionin kielillä laaditut versiot. Unionin oikeuden tekstin erikielisten versioiden poiketessa toisistaan kyseessä olevaa säännöstä tai määräystä on tulkittava sen säännöstön systematiikan ja tavoitteen mukaan, jonka osa se on (tuomio 1.3.2016, Alo ja Osso, C-443/14 ja C-444/14, EU:C:2016:127, 27 kohta).

38 Tästä seuraa, että tämän tuomion 36 kohdassa esiin tuodun eroavaisuuden perusteella direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava tämän direktiivin systematiikan ja tavoitteen mukaan.

39 Ensinnäkin direktiivin 86/653 systematiikasta on todettava, että tämän direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kauppaedustajalla on oikeus saada provisio muun muassa, jos liiketoimi on päätetty hänen myötävaikutuksestaan. Mainitun direktiivin 10 artiklan 1 kohdassa täsmennetään kuitenkin, että oikeus provisioon syntyy ”niin pian ja siinä laajuudessa kuin” sopimus on täytetty tai se olisi pitänyt täyttää. Tosin mitään johtopäätöstä ei voida tehdä ilmaisun ”siinä laajuudessa kuin” käyttämisestä, koska tätä ilmaisua ei ole käytetty tämän säännöksen kaikissa kieliversioissa.

40 Direktiivin 86/653 7 artiklan 1 kohdan ja 10 artiklan 1 kohdan lukemisesta yhdessä ilmenee kuitenkin, että vaikka kauppaedustajalla on oikeus provisioon niiden liiketoimien osalta, jotka päämies tekee kauppaedustajan hankkimien asiakkaiden kanssa, tämä oikeus konkretisoituu vasta hetkellä, jona kyseessä olevat liiketoimet täytetään tai jona ne olisi pitänyt täyttää. Tästä voidaan siten päätellä, että oikeus provisioon syntyy tämän täyttämisen mukaisesti; se porrastuu ajallisesti sellaisten pitkäaikaisten sopimusten osalta, jotka täytetään vaiheittain, kuten pääasiassa kyseessä olevat vakuutussopimukset. Jos oikeus provisioon kuitenkin syntyy vain suhteessa näiden liiketoimien täyttämiseen, oikeus provisioon menetetään siltä osin kuin näitä liiketoimia ei ole täytetty. Tämän direktiivin 11 artiklan 1 kohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on siis tulkittava siten, että siinä tarkoitetaan myös päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyn sopimuksen osittaista täyttämättä jättämistä.

41 Toiseksi direktiivin 86/653 tavoitteesta on muistutettava, että sen johdanto-osan toisesta ja kolmannesta perustelukappaleesta ilmenee, että tämän direktiivin tarkoituksena on muun muassa suojella kauppaedustajaa suhteessa tämän päämieheen (ks. vastaavasti tuomio 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, 23 kohta).

42 Kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdasta ja 4 artiklan 1 kohdasta ilmenee kuitenkin, että kauppaedustajan ja päämiehen on toimittava vastavuoroisissa suhteissaan lojaliteettiperiaatteen mukaisesti. Samoin mainitun direktiivin 10 artiklan 1 kohdasta ilmenee, että lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että oikeus provisioon liittyy sopimuksen täyttämiseen ennemmin kuin sen tekemiseen.

43 Direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen luetelmakohdan tulkinta siten, että se koskisi yksinomaan sopimuksen täyttämättä jättämistä kokonaisuudessaan, olisi ristiriidassa edellä olevassa kohdassa mainittujen tämän direktiivin säännösten tavoitteen kanssa sekä mainitun direktiivin kanssa yleisesti, jos pääasiassa kyseessä olevien vakuutussopimusten kaltaisten pitkäaikaisten sopimusten osalta kauppaedustajalle taattaisiin hänen provisionsa kokonaisuudessaan niiden täyttämisen alkamisesta lähtien ilman, että otettaisiin huomioon sitä, että nämä sopimukset voivat jäädä osittain täyttämättä.

44 Edellä todetun perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava siten, että siinä ei tarkoiteta pelkästään päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyn sopimuksen täyttämättä jättämistä kokonaisuudessaan vaan myös kyseisen sopimuksen osittaista täyttämättä jättämistä, kuten mainitussa sopimuksessa määrättyjen liiketoimien määrän tai keston noudattamatta jättämistä.

Toinen kysymys

45 Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko direktiivin 86/653 11 artiklan 2 ja 3 kohtaa tulkittava siten, että kauppaedustussopimuksen lauseke, jonka nojalla kauppaedustaja on velvollinen palauttamaan suhteellisen osuuden provisiostaan, jos päämiehen ja kolmannen henkilön välinen sopimus jää osittain täyttämättä, on kyseisen direktiivin 11 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu ”poikkeus kauppaedustajan vahingoksi”.

46 Tästä on muistutettava, että direktiivin 86/653 11 artiklan 3 kohdassa kielletään poikkeaminen sopimuksella kauppaedustajan vahingoksi siitä, mitä 1 kohdassa säädetään.

47 Sitä, että kauppaedustussopimuksessa määrätään kauppaedustaja palauttamaan suhteellinen osuus provisiostaan silloin, kun päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehty sopimus täytetään vain osittain, ei kuitenkaan lähtökohtaisesti voida pitää direktiivin 86/653 11 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna poikkeuksena kauppaedustajan vahingoksi. Tämä velvollisuus on päinvastoin kyseisen direktiivin 11 artiklan 1 ja 2 kohdan säännösten mukainen.

48 Ensimmäiseen kysymykseen annetusta vastauksesta ilmenee, että direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava siten, että kauppaedustajan oikeus provisioon voi ulottua myös siihen tilanteeseen, että päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehty sopimus täytetään osittain. Lisäksi tämän direktiivin 11 artiklan 2 kohdan nojalla kauppaedustajan jo saamat provisiot palautetaan, jos oikeus niihin menetetään. Tästä seuraa, että näiden säännösten mukaisesti kauppaedustaja voi olla velvollinen palauttamaan jo maksetut provisiot siltä osin kuin päämiehen ja asiakkaan välillä tehtyä sopimusta ei ole täytetty.

49 On kuitenkin täsmennettävä yhtäältä, että provision palauttamisvelvollisuuden täytyy olla tiukasti suhteessa sopimuksen täyttämättä jättämisen laajuuteen. Velvollisuus palauttaa provision osa, joka on suhteellisesti suurempi kuin tämän täyttämättä jättämisen laajuus, olisi direktiivin 86/653 11 artiklan 3 kohdassa kielletty poikkeus kauppaedustajan vahingoksi. Sitä vastoin kauppaedustajan hyväksi tehty poikkeus, joka muodostuu siitä, että häntä vaaditaan palauttamaan provisiosta osa, joka on suhteellisesti pienempi kuin sopimuksen täyttämättä jättämisen laajuus, on edelleen mahdollinen.

50 Toisaalta direktiivin 86/653 11 artiklan 3 kohdasta ilmenee, ettei sopimuksella voida poiketa toisesta tämän direktiivin 11 artiklan 1 kohdassa vahvistetusta toisesta edellytyksestä, jonka nojalla oikeus provisioon menetetään vasta, kun sopimuksen täyttämättä jättäminen ei johdu päämiehen syyksi luettavasta seikasta. Sopimuslauseke, jossa määrätään provisio-oikeuden menettämisestä silloin, kun sopimuksen täyttämättä jättäminen johtuu päämiehen syyksi luettavasta seikasta, olisi näin ollen ristiriidassa 11 artiklan 3 kohdan kanssa.

51 Edellä todetun perusteella toiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 86/653 11 artiklan 2 ja 3 kohtaa on tulkittava siten, että kauppaedustussopimuksen sellainen lauseke, jonka perusteella kauppaedustaja on velvollinen palauttamaan suhteellisen osuuden provisiostaan, jos päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehty sopimus jätetään osittain täyttämättä, ei ole 11 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu ”poikkeus kauppaedustajan vahingoksi”, jos palautusvelvollisuuden kohteena oleva provision osa on oikeassa suhteessa mainitun sopimuksen täyttämättä jättämisen laajuuteen ja edellyttäen, että tämä täyttämättä jättäminen ei johdu päämiehen syyksi luettavasta seikasta.

Kolmas kysymys

52 Kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan toista luetelmakohtaa tulkittava siten, että käsite ”päämiehen syyksi luettava seikka” liittyy ainoastaan oikeudellisiin perusteisiin, jotka ovat suoraan aiheuttaneet

päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyn sopimuksen lakkaamisen, vai tarkoittaako tämä käsite kaikkia päämiehen syyksi luettavia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja, jotka ovat tämän sopimuksen täyttämättä jättämisen syynä.

53 Tältä osin on muistutettava, että ennakkoratkaisupyynnön mukaan pääasiassa vakuutussopimusten täyttämättä jättäminen, joka ERGOn mukaan antoi sille oikeuden periä takaisin Barlíkován saamat provisiot, johtuu siitä, etteivät tietyt asiakkaat maksaneet mainittuihin sopimuksiin liittyviä vakuutusmaksuja. Slovakian oikeuden mukaan tämä seikka yksinään aiheuttaa suoraan lain nojalla siviililain 801 §:n perusteella kyseisten sopimusten päättymisen. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan se, että pääasiassa kyseessä olevat asiakkaat eivät olleet maksaneet kyseisiä maksuja, johtui kuitenkin luottamuksen menettämisestä päämieheen, jolta puuttui ammattimaisuus asiakkaisiin nähden.

54 Käsitettä ”päämiehen syyksi luettava seikka” ei ole määritelty direktiivissä 86/653. Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 53 kohdassa, tämän direktiivin tietyissä kieliversioissa, muun muassa sen ranskankielisessä versiossa, sen 11 artiklan 1 kohdan toinen luetelmakohta on muotoiltu neutraalein ilmaisuin vain esittämällä ajatus siitä, että kolmannen kanssa tehdyn sopimuksen täyttämättä jättämistä ei voi lukea päämiehen syyksi. Sitä vastoin tämän direktiivin joissain muissa kieliversioissa, muun muassa slovakinkielisessä versiossa, tässä säännöksessä viitataan ajatukseen päämiehen tuottamuksellisesta toiminnasta.

55 Tämän tuomion 37 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaisesti direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan toista luetelmakohtaa on siis tulkittava erityisesti tämän direktiivin tavoitteen valossa.

56 Tämän tuomion 41 ja 42 kohdassa on todettu, että mainitun direktiivin tavoitteena on erityisesti kauppaedustajan suojeleminen, ja siinä viitataan lisäksi kauppaedustajan ja päämiehen väliseen, lojaliteettiperiaatteeseen perustuvaan suhteeseen. Edellytys siitä, että täyttämättä jättäminen ei saa johtua päämiehen syyksi luettavasta seikasta, edistää näiden tavoitteiden saavuttamista estämällä sen, että päämies vapautettaisiin velvollisuudestaan maksaa kauppaedustajalle provisio, vaikka liiketoimen täyttämättä jättäminen johtuisi päämiehestä.

57 Käsitteen ”päämiehen syyksi luettava seikka” suppea määritelmä, joka liittyy vain oikeudellisiin perusteisiin, jotka ovat suoraan aiheuttaneet sopimuksen lakkaamisen, riippumatta niistä oikeudellisista seikoista ja tosiseikoista, jotka selittävät sen tapahtumisen, ei olisi mainittujen tavoitteiden mukainen. Tällainen suppea määritelmä ei mahdollistaisi sen arvioimista, onko päämies tosiasiassa sopimuksen lakkaamisen syy, eikä sen arvioimista, onko kyseisen sopimuksen täyttämättä jättäminen luettava tämän syyksi. Olisi siis olemassa tilanteita, joissa päämies voi laistaa provision maksamisesta, vaikka sopimuksen lakkaaminen olisi seurausta tämän omasta menettelystä.

58 Näin olisi muun muassa pääasiassa kyseessä olevan kaltaista sellaista lainsäädäntöä sovellettaessa, jossa säädetään, että maksujen maksamatta jättäminen aiheuttaa siviililain 801 §:n mukaisesti suoraan lain nojalla kyseessä olevien vakuutussopimusten lakkaamisen. Tällaisen lainsäädännön nojalla sopimuksen lakkaaminen johtuu sellaisen kolmannen henkilön sopimusvelvoitteiden noudattamatta jättämisestä, joka lakkaa maksamasta tähän sopimukseen liittyviä maksuja, ilman että maksamisen lakkaamisen syy otettaisiin huomioon.

59 Tästä johtuu, että direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan toisessa luetelmakohdassa tarkoitettu käsite ”päämiehen syyksi luettava seikka” ei voi liittyä vain sellaisiin oikeudellisiin perusteisiin, jotka ovat suoraan aiheuttaneet sopimuksen lakkaamisen, vaan sillä viitataan syihin, jotka ovat johtaneet tähän lakkaamiseen ja joita kansallinen tuomioistuin voi arvioida kaikkien merkityksellisten oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen perusteella määrittääkseen, johtuuko sopimuksen täyttämättä jättäminen päämiehen syyksi luettavasta seikasta.

60 Näin ollen erityisesti pääasiassa kyseessä olevien tosiseikkojen osalta kansallisen tuomioistuimen on ERGOn esittämästä provisioiden palauttamisvaatimuksesta ja Barlíkován provisio-oikeuden mahdollisesta menettämisestä lausuakseen otettava huomioon kaikki nyt käsiteltävän asian tosiseikat eikä vain sitä, että vakuutuksenottajat ovat laiminlyöneet velvollisuutensa maksaa tehtyihin vakuutussopimuksiin liittyvät maksut, todetakseen, onko näiden sopimusten täyttämättä jättäminen kyseisen yhtiön syyksi luettava seikka.

61 Edellä esitettyjen toteamusten perusteella kolmanteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan toista luetelmakohtaa on tulkittava siten, että käsite ”päämiehen syyksi luettava seikka” ei liity vain oikeudellisiin perusteisiin, jotka ovat suoraan aiheuttaneet päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyn sopimuksen lakkaamisen, vaan sillä tarkoitetaan kaikkia päämiehen syyksi luettavia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja, joista tämän sopimuksen täyttämättä jättäminen johtuu.

Oikeudenkäyntikulut

62 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (neljäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18.12.1986 annetun neuvoston direktiivin 86/653/ETY 11 artiklan 1 kohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava siten, että siinä ei tarkoiteta pelkästään päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyn sopimuksen täyttämättä jättämistä kokonaisuudessaan vaan myös kyseisen sopimuksen osittaista täyttämättä jättämistä, kuten mainitussa sopimuksessa määrättyjen liiketoimien määrän tai keston noudattamatta jättämistä.**

2) **Direktiivin 86/653 11 artiklan 2 ja 3 kohtaa on tulkittava siten, että kauppaedustussopimuksen sellainen lauseke, jonka perusteella kauppaedustaja on velvollinen palauttamaan suhteellisen osuuden provisiostaan, jos päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehty sopimus jätetään osittain täyttämättä, ei ole 11 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu ”poikkeus kauppaedustajan vahingoksi”, jos palautusvelvollisuuden kohteena oleva provision osa on oikeassa suhteessa mainitun sopimuksen täyttämättä jättämisen laajuuteen ja edellyttäen, että tämä täyttämättä jättäminen ei johdu päämiehen syyksi luettavasta seikasta.**

3) **Direktiivin 86/653 11 artiklan 1 kohdan toista luetelmakohtaa on tulkittava siten, että käsite ”päämiehen syyksi luettava seikka” ei liity vain oikeudellisiin perusteisiin, jotka ovat suoraan aiheuttaneet päämiehen ja kolmannen henkilön välillä tehdyn sopimuksen lakkaamisen, vaan sillä tarkoitetaan kaikkia päämiehen syyksi luettavia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja, joista tämän sopimuksen täyttämättä jättäminen johtuu.**

Allekirjoitukset